

วิเคราะห์แนวทางการโต้แย้งสิทธิในประเทศไทย

1. ลักษณะและรูปแบบของการฟ้องคดีแพ่งของไทย (Type of Judicial Remedies)

ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ คือ กฎหมายสารบัญญัติเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายเพื่อแสดงให้เห็นว่าบุคคลมีสิทธิหรือหน้าที่ต่อกันอย่างไรบ้าง ดังนั้นเมื่อบุคคลรู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองประการใดแล้ว หากมีบุคคลอื่นมากระทำการที่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือหน้าที่ของเราให้เกิดความเสียหายขึ้น ย่อมก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องในการเยียวยาความเสียหายนั้น การเยียวยาความเสียหายนั้นสามารถกระทำได้โดยผ่านมาตรการบังคับที่รัฐเป็นผู้จัดหาให้ ซึ่งก็คือการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีสบัญญัตินั้นเอง จะเห็นได้ว่าสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติที่ถูกโต้แย้งนั้นก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องคดี สามารถแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ ประเภทการฟ้องคดีที่พิจารณาจากจุดมุ่งหมายหรือความคุ้มครองทางกฎหมาย กับ ประเภทการฟ้องคดีที่พิจารณาจากลักษณะของการโต้แย้งสิทธิ

1.1 ประเภทการฟ้องคดีที่พิจารณาจากจุดมุ่งหมายหรือความคุ้มครองทางกฎหมาย

หากพิจารณาจากลักษณะตามที่กฎหมายสารบัญญัติให้ความคุ้มครอง การที่ผู้ฟ้องคดีแพ่งจะใช้สิทธิเรียกร้องขอความคุ้มครองจากศาลหรือโดยคำพิพากษาของศาล ทำให้สามารถแบ่งประเภทของการฟ้องคดีต่อศาลเป็น 4 ประเภท คือ 1) การฟ้องคดีเพื่อให้ดำเนินการ 2) การฟ้องคดีให้จำหน่ายทรัพย์เป็นตัวแทนของหลักประกันในทรัพย์สิน 3) การฟ้องคดีเพื่อยืนยันสิทธิ 4) การฟ้องคดีเพื่อก่อตั้งสิทธิ

1.1.1. การฟ้องคดีเพื่อให้ดำเนินการ เป็นการฟ้องคดีที่มีจุดประสงค์เพื่อเป็นการบังคับให้เป็นไป "สิทธิเรียกร้อง" ของโจทก์ที่โจทก์ได้กล่าวอ้างมาในคำฟ้อง เป็นการฟ้องที่กระทำบ่อยที่สุด ในการฟ้องลักษณะนี้โจทก์จะขอให้ศาลบังคับให้จำเลยกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

1.1.1.1 การฟ้องคดีให้กระทำการที่เกี่ยวกับตัวเงิน เป็นการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องที่เป็นตัวเงิน เช่น การฟ้องเรียกเงินตามสัญญา หรือการฟ้องเรียกค่าเสียหายเนื่องจากการผิดสัญญาหรือละเมิด เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 3753/2540 ตามสัญญากู้ยืม จำเลยที่ 1 มีหน้าที่จะต้องชำระดอกเบี้ยของเงินกู้ที่เบิกไปจากโจทก์ทุกวันทำการสิ้นเดือนของทุกเดือน หากผิดนัดชำระเงินงวดหนึ่งงวดใด ถือว่าจำเลยที่ 1 ผิดนัดในจำนวนหนี้ทั้งหมดโดยหนี้ทั้งหมดตามสัญญาเป็นอันถึงกำหนดชำระทันที โดยโจทก์ไม่ต้องแจ้งให้ทราบก่อน ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ชำระดอกเบี้ยให้แก่โจทก์ไม่ตรงตามกำหนดในสัญญากู้ยืม แต่โจทก์ยอมรับชำระดอกเบี้ยของจำเลยที่ 1 โดยไม่ได้หักทวงว่าจำเลยที่ 1 ชำระหนี้ไม่ตรงตามกำหนดสัญญา พฤติการณ์ที่โจทก์และจำเลยที่ 1 ปฏิบัติต่อกันโดยมิได้ถือเอากำหนดเวลาชำระดอกเบี้ยตามสัญญากู้ยืมเป็นสาระสำคัญ จึงถือได้ว่าโจทก์และจำเลยที่ 1 ต่างระงับข้อสัญญาเกี่ยวกับการชำระดอกเบี้ยล่าช้าเป็นการผิดนัดผิดสัญญาแล้ว

แต่ต่อมาเมื่อจำเลยที่ 1 ยังมีได้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์ โจทก์จึงได้มีหนังสือขอให้จำเลยทั้งสามชำระหนี้และบอกกล่าวบังคับจำนวน โดยจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้กู้และผู้จำนอง จำเลยที่ 2 และที่ 3 ในฐานะผู้ค้ำประกันให้ชำระหนี้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือฉบับดังกล่าว จึงเป็นที่เห็นได้ว่าโจทก์ได้มีหนังสือทวงถามให้ชำระหนี้และบอกกล่าวบังคับจำนวนไปด้วยในคราวเดียวกันแล้ว เมื่อจำเลยที่ 1 ค้างชำระดอกเบี้ยและโจทก์ทวงถามให้จำเลยที่ 1 ชำระหนี้ดังกล่าว ครบกำหนดแล้วจำเลยที่ 1 เพิกเฉย ต้องถือว่าจำเลยที่ 1 ผิดนัดผิดสัญญาในจำนวนหนี้ทั้งหมดและโจทก์ได้บอกกล่าวบังคับจำนวนโดยชอบแล้วโจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสามให้รับผิดชอบหนี้ให้แก่โจทก์

คำพิพากษาฎีกาที่ 855/2493 วินิจฉัยว่า ฟ้องของโจทก์มีข้อความชัดเจนว่าการละเมิดที่จำเลยกระทำให้ขึ้นอันเป็นเหตุให้โจทก์ต้องเสียหายนั้นเกิดขึ้นในระหว่างที่โจทก์ยังเป็นเจ้าของที่พิพาทอยู่ จึงต้องถือว่าจำเลยกระทำการละเมิดต่อโจทก์โดยตรง โจทก์อยู่ในฐานะที่จะฟ้องคดีนี้เรียกค่าเสียหายจากจำเลยได้ตลอดมา การที่โจทก์โอนที่พิพาทไปภายหลังนั้น ไม่ลบล้างอำนาจของโจทก์ที่มีอยู่แล้ว ให้สูญหายไป

1.1.1.2 การฟ้องคดีโอนกรรมสิทธิ์

เป็นการฟ้องคดีที่โจทก์ประสงค์ให้ศาลบังคับให้จำเลยกระทำการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่โจทก์ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 3110/2526 วินิจฉัยว่าสัญญาที่มีข้อความระบุว่าที่ดินที่ซื้อขายกันนี้จำเลยได้จำนองธนาคาร ฯ ไว้และจำเลยจะไถ่ถอนจำนองธนาคารมาโอนให้โจทก์นั้น เป็นเพียง

สัญญาจะซื้อจะขายเพราะได้กำหนดวันนัดโอนไว้ในภายหลัง เมื่อถึงกำหนดนัดจำเลยไม่ยอมโอนให้ โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องให้จำเลยจดทะเบียนโอนตามสัญญาได้ หากจำเลยไม่สามารถโอนให้ได้ ให้จำเลยคืนเงินพร้อมด้วยดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีนับแต่วันที่จำเลยผิดนัดเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จ

1.1.1.3 การฟ้องคดีให้ส่งมอบการครอบครอง

เป็นการฟ้องคดีของโจทก์เพื่อบังคับให้จำเลยกระทำโอนหรือส่งมอบการครอบครอง เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 3362/2537 คำฟ้องของโจทก์ที่เรียกเงินเดือนซึ่งจำเลยได้รับเงินจากโจทก์ในระหว่างวันที่ 15 พฤษภาคม 2518 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2521 คืนโดยได้แจ้งจำนวนยอดรวมทั้งหมดแล้ว ถือว่าชัดแจ้งพอที่จำเลยจะต่อสู้คดีได้ ถ้ายอดจำนวนเงินที่โจทก์ฟ้องมานั้นมากกว่าที่จำเลยได้รับ จำเลยก็ชอบที่จะต่อสู้มาในคำให้การได้โจทก์ไม่จำเป็นต้องบรรยายฟ้องว่าเงินจำนวนดังกล่าวเป็นเงินที่จำเลยได้รับเดือนละเท่าใด หักภาษีแล้วเท่าใด เพราะเป็นรายละเอียดที่โจทก์นำสืบได้ในชั้นพิจารณาฟ้องโจทก์ไม่เคลือบคลุม

การที่จำเลยได้รับเงินเดือนทั้งจากโจทก์และกรุงเทพมหานครเป็นการฝ่าฝืนพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจ่ายเงินเดือน เงินปี บำเหน็จ บำนาญและเงินอื่นในลักษณะเดียวกัน พ.ศ. 2505 ซึ่งกำหนดให้จำเลยรับเงินเดือนได้เพียงตำแหน่งเดียว เป็นกรณีที่จำเลยได้รับทรัพย์สินไปจากโจทก์โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ อันเป็นลามิควรได้ โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องเรียกเงินที่จำเลยรับไปจากโจทก์คืนได้

1.1.1.4 การฟ้องเพื่อให้กระทำการโดยเฉพาะเจาะจง

การฟ้องให้กระทำการที่ไม่มีลักษณะเฉพาะตัวของลูกหนี้ ศาลอาจสั่งให้บุคคลภายนอกกระทำการแทนโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายก็ได้ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 928/2521 วินิจฉัยว่า โจทก์ขอให้บังคับจำเลยทั้งสามร่วมกันจัดทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำผ่านหน้าที่ดินจัดสรรของโจทก์ ให้เสร็จเรียบร้อยตามสัญญาเช่าซื้อภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรค 2 บัญญัติถึงกรณีที่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันใดอันหนึ่ง เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายก็ได้ แต่โจทก์มิได้มีคำขอให้ศาลพิพากษาว่า หากจำเลยไม่ทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำให้โจทก์ ให้โจทก์จ้างบุคคลภายนอกทำโดยให้จำเลยทั้งสามเป็นผู้เสีย

คำให้จ่าย ดังนั้นศาลพิพากษาว่าหากจำเลยไม่ทำ ให้โจทก์จ้างบุคคลภายนอกทำโดยให้จำเลยทั้งสามเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรค 2 ได้

1.1.2 การฟ้องคดีให้จำหน่ายทรัพย์สินเป็นตัวเงินของหลักประกันในทรัพย์สิน

จะต้องมีคำฟ้องลักษณะพิเศษสำหรับการจำหน่ายทรัพย์สินเป็นตัวเงินในทรัพย์สินไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ที่เป็นหลักประกันของทรัพย์สิน แบ่งเป็น

กรณีอสังหาริมทรัพย์ การบังคับจำนองต้องอาศัยการฟ้องคดีและคำพิพากษาของศาล¹

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2922/2530 วินิจฉัยว่า ก่อนฟ้องบังคับจำนอง โจทก์ผู้รับจำนองมีหนังสือบอกกล่าวบังคับจำนองไปถึงจำเลยผู้จำนองแล้ว เมื่อจำเลยได้รับหนังสือทวงถามและบอกกล่าวบังคับจำนองได้ขอให้โจทก์ส่งหลักฐานการเป็นหนี้ไปให้จำเลย โจทก์จะส่งหลักฐานดังกล่าวให้จำเลยหรือไม่ยอมเป็นสิทธิของโจทก์ การที่จำเลยไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามคำบอกกล่าวจึงถือได้ว่าจำเลยละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 728 แล้วโจทก์มีอำนาจฟ้องบังคับจำนองได้

กรณีสังหาริมทรัพย์ การบังคับจำนองสามารถนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดได้เองโดยไม่ต้องอาศัยคำสั่งศาลเพราะทรัพย์สินที่จำนองอยู่ในความครอบครองของผู้รับจำแล้ว²

1.1.3 การฟ้องให้ยืนยันสิทธิ

เป็นรูปแบบของการฟ้องที่เกิดขึ้นบ่อยเช่นเดียวกัน การฟ้องรูปแบบนี้ผู้ฟ้องไม่ได้ขอให้ศาลสั่งให้ผู้ถูกฟ้องกระทำการใดๆ เพียงแต่เป็นการขอให้ศาลยืนยันการมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของนิติสัมพันธ์ใดนิติสัมพันธ์หนึ่งเท่านั้น เป็นต้นว่าให้ยืนยันความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลจากเหตุการณ์เฉพาะ หรือยืนยันความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลกับทรัพย์สิน ตัวอย่าง ผู้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินมีโฉนดโดยการครอบครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 มีสิทธิยื่นคำร้องขอฝ่ายเดียว เพื่อให้ศาลไต่สวนแสดงว่าตนมีกรรมสิทธิ์เฉพาะส่วนในโฉนดนั้นได้ตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 188

1.1.4 การฟ้องให้ก่อตั้งสิทธิใหม่

การฟ้องให้ก่อตั้งสิทธิใหม่ เป็นการฟ้องที่นำไปสู่ "ความคุ้มครองทางกฎหมาย" ที่มุ่งให้ได้มาซึ่งคำพิพากษาเพื่อเปลี่ยนแปลงและให้ได้มาซึ่งฐานะใหม่ในทางกฎหมาย

¹ มาตรา 728 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย.

² มาตรา 764 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย.

“การฟ้องให้ก่อตั้งสิทธิใหม่” ตามปกติกระทำได้ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติว่าให้กระทำได้เป็นการเฉพาะเท่านั้น

การฟ้องเกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฟ้องขอให้หย่าขาดจากความเป็นสามีภริยา³ และการฟ้องขอให้เพิกถอนการสมรส⁴ การฟ้องให้การสมรสตกเป็นโมฆะ⁵ เหล่านี้เป็น การฟ้องให้ก่อตั้งสิทธิใหม่ เพราะคำพิพากษาที่ถึงที่สุดทำให้การเป็นสามีภริยาลิ้นสุดลง และเป็นการแสดงสิทธิหรือฐานะใหม่ของบุคคลทั้งสอง เช่น

คำพิพากษาวีภาที่5887/2533 วินิจฉัยว่า เมื่อกฎหมายแห่งสัญญาติของโจทก์จำเลยยินยอมให้คู่สมรสหย่าโดยความยินยอมได้การที่โจทก์จำเลยทำหนังสือหย่ากันด้วยความสมัครใจย่อมมีผลใช้บังคับกันได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1514 แม้โจทก์กับจำเลยจะมีได้จดทะเบียนสมรสโดยนายทะเบียนประจำสำนัก-นายทะเบียนอำเภอหรือกิ่งอำเภอ หรือโดยนายทะเบียน ณ ที่ทำการสถานทูตหรือกงสุลไทยก็ตาม แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนการหย่าแล้วเมื่อจำเลยไม่ยอมจดทะเบียนหย่า โจทก์จึงต้องฟ้องขอให้ศาลพิพากษาให้โจทก์กับจำเลยหย่าขาดจากกันเพื่อโจทก์จะได้ดำเนินการให้นายทะเบียนบันทึกไว้ในทะเบียนเพื่อให้การหย่าสมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว คำพิพากษาของศาลที่ให้โจทก์จำเลยหย่าขาดจากกันมีสภาพใช้บังคับได้ ส่วนจะมีผลใช้บังคับในประเทศอังกฤษหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ไม่ใช่เป็นการขยายเขตอำนาจศาลไทยออกไปนอกราชอาณาจักรเพราะศาลมิได้บังคับให้นายทะเบียน สำนักงานนายทะเบียน ณ ประเทศอังกฤษทำการจดทะเบียนหย่าให้แก่โจทก์จำเลยแต่ประการใด

แม้โจทก์กับจำเลยจะจดทะเบียนสมรสกันในต่างประเทศตามแบบของต่างประเทศ หากโจทก์จำเลยประสงค์จะจดทะเบียนการหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายก็สามารถจดทะเบียนหย่าในประเทศไทยตามขั้นตอนของพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว เมื่อได้ปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวแล้วการหย่าโดยความยินยอมของโจทก์และจำเลยย่อมสมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1515 และสามารถใช้นับบุคคลภายนอกได้

เมื่อโจทก์จำเลยทำหนังสือหย่ากันเองถูกต้องตามกฎหมายแล้ว เท่ากับทั้งสองฝ่ายตกลงยอมไปร้องขอต่อนายทะเบียนให้จดทะเบียนการหย่าตามพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว จำเลยจะปฏิเสธไม่ยอมไปร้องขอให้นายทะเบียนจดทะเบียนหย่าโดยไม่มีเหตุอันสมควรไม่ได้ เมื่อ

³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1514 และมาตรา 1516.

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1502 และมาตรา 1503.

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1495 มาตรา 1496 และมาตรา 1497.

จำเลยมีหน้าที่ต้องไปจดทะเบียนหย่าแต่ไม่ยอมปฏิบัติ เท่ากับจำเลยได้แย่งสิทธิของโจทก์ โจทก์ ย่อมมีอำนาจฟ้องขอให้ศาลพิพากษาให้โจทก์จำเลยหย่าขาดจากกันโดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุหย่าได้

1.2 ประเภทการฟ้องคดีที่พิจารณาจากลักษณะของการได้แย่งสิทธิ

เราอาจแบ่งประเภทตามลักษณะของการได้แย่งสิทธิออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.2.1 การฟ้องคดีโดยทั่วไป

เป็นการฟ้องคดีที่เกิดจากการได้แย่งสิทธิโดยตรง ผู้ฟ้องคดีประเภทนี้ได้เป็นกรณีของการที่บุคคลมีส่วนได้เสียเป็นการส่วนตัวในการดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลตามที่กฎหมายให้การรับรองคุ้มครองให้ ซึ่งก่อให้เกิดส่วนได้เสียเป็นการส่วนตัวและโดยตรง สามารถสรุปลักษณะสิทธิตามประเภทของส่วนได้เสียออกได้เป็นสิทธิที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน (Property Right) และสิทธิเกี่ยวกับสิทธิส่วนตัว (Personal Right)⁶ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 855/2493 วินิจฉัยว่า ฟ้องของโจทก์มีข้อความชัดเจนว่าการละเมิดที่จำเลยกระทำขึ้นอันเป็นเหตุให้โจทก์ต้องเสียหายนั้นเกิดขึ้นในระหว่างที่โจทก์ยังเป็นเจ้าของที่พิพาทอยู่ จึงต้องถือว่าจำเลยกระทำการละเมิดต่อโจทก์โดยตรง โจทก์อยู่ในฐานะที่จะฟ้องคดีนี้เรียกค่าเสียหายจากจำเลยได้ตลอดมา การที่โจทก์โอนที่พิพาทไปภายหลังนั้น ไม่ลบล้างอำนาจของโจทก์ที่มีอยู่แล้ว ให้ศูนย์เสียไป

จากตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาข้างต้น ผู้ถูกกระทำละเมิดถูกกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ตน ย่อมใช้สิทธิฟ้องคดีได้

1.2.2 การฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด

เป็นกรณีบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้ทรงสิทธิในการใช้สิทธิทางศาล เป็นลักษณะการได้แย่งสิทธิโดยอ้อม กล่าวคือ เป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจฟ้องคดีไว้ตามสิทธิในกฎหมายสารบัญญัติ ซึ่งหากพิจารณาตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เป็นลักษณะการฟ้องคดีแทนบุคคลอื่นในนามของตนเอง เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1748/2540 จำเลยที่ 1 เป็นหนี้ค่าภาษีอากรจากการประเมินของโจทก์ซึ่งถึงที่สุดแล้วเป็นจำนวนเงิน 3,094,123.24 บาท ต่อมาโจทก์ตรวจพบและทราบว่าจำเลยที่ 1 เป็นเจ้านี้จำเลยที่ 2 ตามคำพิพากษาเป็นเงินประมาณ 384,610 บาท ซึ่งจำเลยที่ 2 ยังมีได้

⁶การฟ้องคดีประเภทนี้ ในกล่าวไว้ในบทที่ 3 ในหัวข้อการได้แย่งสิทธิโดยตรง.

ชำระให้แก่จำเลยที่ 1 โจทก์จึงให้นายอำเภอเมืองนครปฐมมีหนังสือแจ้งอายัดหนี้ดังกล่าวไปยังจำเลยทั้งสองและเจ้าพนักงานบังคับคดี โดยห้ามจำเลยที่ 2 ชำระหนี้ตามคำพิพากษาดังกล่าวให้แก่จำเลยที่ 1 แต่จำเลยที่ 1 ไม่ชำระหนี้คำพิพากษากรให้โจทก์และไม่ยอมบังคับคดีแก่จำเลยที่ 2 ให้ชำระหนี้ตามคำพิพากษา ทั้งจำเลยที่ 2 ก็ไม่ยอมชำระหนี้ให้แก่จำเลยที่ 1 และแก่โจทก์ แต่ก่อนฟ้องคดีนี้จำเลยที่ 1 ตกเป็นลูกหนี้จำเลยที่ 2 ตามคำพิพากษาเป็นจำนวนเงินรวมทั้งสิ้นประมาณ 214,750 บาท จำเลยที่ 2 จึงยื่นคำให้การขอหักกลบลบหนี้ตามคำพิพากษาคดีทั้งสองดังกล่าวในคดีนี้ ดังนี้เมื่อจำเลยทั้งสองต่างเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ตามคำพิพากษานันถึงที่สุดแล้วซึ่งกันและกันและเป็นหนี้เงินเหมือนกัน ทั้งเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดจะชำระแล้วด้วยกันจึงเป็นหนี้ที่สามารถนำมาหักกลบลบกันได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 341 การที่โจทก์ฟ้องอ้างว่าจำเลยที่ 1 เป็นหนี้คำพิพากษากรที่จะต้องชำระให้โจทก์ แต่จำเลยที่ 1 ไม่ใช้สิทธิบังคับเอาแก่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นลูกหนี้ของจำเลยที่ 1 เป็นเหตุให้โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ต้องเสียประโยชน์ จึงขอใช้สิทธิเรียกร้องของจำเลยที่ 1 ในนามของโจทก์เพื่อบังคับเอาแก่จำเลยที่ 2 เช่นนี้ จึงเป็นกรณีที่โจทก์ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 233

2. ข้อพิจารณาในเรื่องการโต้แย้งสิทธิของไทยกับหลักการมีส่วนได้เสีย

ในการฟ้องคดีของต่างประเทศ

หากพิจารณาในเรื่องสิทธิในการดำเนินคดี กฎหมายแม่บทในเรื่องดังกล่าว ต้องพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องการดำเนินคดีแพ่ง ตามมาตรา 55⁷ ที่กำหนดให้บุคคลที่ถูกโต้แย้งสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาลโดยการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลได้ หมายความว่าในการฟ้องคดี บุคคลจะมีสิทธิในการฟ้องคดีได้เพียงใด ต้องอาศัยมาตรานี้เป็นหลักในการวินิจฉัย มาตรานี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำคัญในเรื่องสิทธิในการนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาล โดยการที่จะเสนอคดีสู่ศาลได้นั้นต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างใดอย่างหนึ่งใน 2 ประการนี้ คือ

1. ต้องมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง
2. ต้องมีกรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล

⁷มาตรา 55 เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้

มาตรา 55 นี้เป็นบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจฟ้องทั่วไปในคดีแพ่ง มีข้อนำพิจารณา คือ การฟ้องคดีเป็นอำนาจหรือสิทธิตามบทบัญญัติกฎหมาย “สิทธิ” มีความหมายว่า เป็นอำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้ คำว่า “อำนาจ” ตามพจนานุกรมหมายความว่า อำนาจอันชอบธรรม เห็นได้ว่าสิทธินั้นเป็นอำนาจอย่างหนึ่งแต่เป็นอำนาจอันชอบธรรม และในทางกลับกัน อำนาจอันชอบธรรมจึงเป็นสิทธิอย่างหนึ่ง การฟ้องคดีเพื่อรักษาสภาพประโยชน์ ผลประโยชน์นั้นคือสิทธินั่นเอง และเป็นการบังคับให้ต้องปฏิบัติตามความผูกพันซึ่งมีต่อกันตามกฎหมาย การฟ้องคดีจึงมีลักษณะอำนาจอย่างหนึ่ง การจะเรียกอำนาจฟ้องคดีหรือสิทธิฟ้องคดีจึงถูกต้องทั้งสองประการ

จากการพิจารณาถึงลักษณะของเงื่อนไขในการมีสิทธิดำเนินการทางศาลหรืออำนาจฟ้องคดีทั้งของไทยและต่างประเทศ สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

ได้มีความเห็นของนักกฎหมายหลายท่านได้อธิบายความถึงลักษณะของการโต้แย้งสิทธิตามมาตรา 55 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยไว้ ไว้หลายท่าน ดังนี้

หลวงจ่ารัฐเนติศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า

“บุคคลที่จะฟ้องคดีได้นั้น จะต้องมียุทธประโยชน์เกี่ยวข้องกับการยื่นฟ้องนั้นโดยต้องเป็นเรื่องซึ่งสมควรขอความคุ้มครองสิทธิจากศาลหรือไม่ก็เป็นเรื่องที่ต้องใช้สิทธิทางศาล”

พระนิติการณประสม ได้กล่าวไว้ว่า

“การที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะเป็นคู่ความฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีในศาลนั้น ต้องเป็นบุคคลผู้มีประโยชน์ส่วนได้เสียในกรณีเรื่องนั้นตามสิทธิและหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย และต้องเกิดการโต้แย้งสิทธินั้นๆ แล้ว”

จากการพิจารณาอำนาจฟ้องคดีในกรณีที่เกิดมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลในทางแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย มาตรา 55 ในบทที่ 2 นั้น สามารถที่จะสรุปได้ว่า การโต้แย้งสิทธิ หมายความว่า การกระทำการหรือการละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคล และไปกระทบกระเทือนสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลอื่นตามที่กฎหมายสารบัญญัติในทางแพ่งรับรองคุ้มครองให้ จึงจะเข้าองค์ประกอบตามหลักเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 55 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย

หรืออาจกล่าวได้ว่า การโต้แย้งสิทธิซึ่งก่อให้เกิดอำนาจฟ้องคดีแพ่งได้นั้น ต้องประกอบองค์ประกอบที่สำคัญ 3 กรณี คือ

- 1) บุคคลที่ถูกโต้แย้งสิทธิได้นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ส่วนได้เสียในเรื่องนั้น ๆ
- 2) ต้องมีการกระทำที่ชัดเจนที่เป็นการโต้แย้งสิทธิ

3) การโต้แย้งสิทธินั้นต้องมีอยู่ในขณะฟ้องคดี

คำว่า "สิทธิ" หรือ "หน้าที่" ตามกฎหมายนี้ เป็นประโยชน์ที่กฎหมายให้ความรับรองคุ้มครองให้เป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่บุคคลทุกคนได้รับโดยเท่าเทียมกันตามกฎหมาย หรืออาจกล่าวได้ว่าประโยชน์ที่กฎหมายให้ความรับรองคุ้มครองให้ คือ ส่วนได้เสียที่บุคคลนั้นได้รับตามกฎหมาย แต่ในบางกรณีศาลฎีกาของไทยก็ได้เคยตัดสินคดีโดยคำนึงถึงส่วนได้เสียทางด้านศีลธรรมด้วย เช่น ในกรณีของการรับรองบุตร โดยได้พิจารณาจากพฤติการณ์แวดล้อมต่างๆ ว่าสมควรที่จะได้รับการคุ้มครองเยียวยาทางกฎหมาย ซึ่งจากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้น ต่อมาศาลฎีกาของไทยก็ได้ตัดสินคดีความตามแนวทางที่ศาลฎีกาได้เคยวางแนวทางไว้ จะเห็นได้ว่าในบางกรณีศาลฎีกาของไทยก็ได้ตัดสินคดีโดยพิจารณาถึงส่วนได้เสียทางศีลธรรมด้วย โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับครอบครัว ในกรณีดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีส่วนได้เสียของประเทศฝรั่งเศส ในส่วนที่เป็นส่วนได้เสียทางศีลธรรมนี้ ได้ยอมรับเป็นหลักการกฎหมาย ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยคำพิพากษาของศาลสูงสุดของฝรั่งเศส เป็นหลักการที่ว่าส่วนได้เสียไม่จำเป็นต้องเป็นส่วนได้เสียโดยชอบธรรมตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว ส่วนได้เสียทางศีลธรรมในบางกรณีก็ทำให้เกิดสิทธิในการฟ้องคดีได้ เช่น กรณีเกี่ยวกับการฟ้องคดีของสามี ภรรยาที่อยู่กินกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส แต่การอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยาจะต้องไม่เป็นการละเมิดกฎหมาย กล่าวคือต้องไม่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการมีคู่ (adultery)

จากหลักการในเรื่องการโต้แย้งสิทธิของไทยตามที่ได้กล่าวมา เมื่อเปรียบเทียบกับหลักทฤษฎีในเรื่องส่วนได้เสียของต่างประเทศ ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการกำหนดสิทธิในการดำเนินการทางศาลของบุคคลแล้ว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาโดยมีองค์ประกอบดังนี้ คือ

1. ส่วนได้เสียต้องเป็นส่วนได้เสียโดยชอบด้วยกฎหมายหรือทางศีลธรรม
2. ส่วนได้เสียต้องเกิดขึ้นและคงอยู่ในขณะใช้สิทธิดำเนินการทางศาล

จะเห็นได้ว่า เงื่อนไขดังกล่าวมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า บุคคลที่สมควรได้รับการเยียวยาทางกฎหมายหรือใช้สิทธิดำเนินการทางศาลได้ จะต้องเป็นผู้ที่ถูกกระทำที่เป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิหรือประโยชน์ตามที่กฎหมายคุ้มครองให้ หลักการดังกล่าวนี้สามารถที่จะถือได้ว่าเป็นหลักการที่เป็นที่ยอมรับกันในประเทศส่วนมากไม่ว่าในระบบกฎหมาย Common Law หรือ Civil Law แม้ในบางประเทศจะมิได้มีการกำหนดไว้ในตัวบทกฎหมายอย่างชัดเจน แต่หากพิจารณาถึงเงื่อนไขในการมีสิทธิดำเนินการทางศาลตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศนั้นๆ แล้ว จะสามารถที่จะเปรียบเทียบหรืออธิบายความได้ว่าบุคคลที่จะมีสิทธิดำเนินการทางศาลได้นั้นต้องเป็นบุคคลที่มีส่วนได้เสีย หรือ

เป็นผู้เสียหายนั่นเอง จึงสามารถที่จะใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับสิทธิของตนตามกฎหมายให้เกิดผลที่เป็นจริงเป็นจังได้

ในการที่บุคคลดังกล่าวข้างต้นมีสิทธิในการดำเนินการทางศาลได้ ยังมีเหตุผลที่สำคัญอยู่ อีก 2 ประการ คือ ประการแรก บุคคลดังกล่าวอยู่ในสถานะที่เหมาะสมที่สุดที่จะดำเนินการทางศาลเพื่อให้มีการเคารพต่อสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติ ประการที่สอง ควรเป็นที่ยอมรับกันว่า กรณีเป็นเรื่องที่สมควรที่จะให้สิทธิแก่บุคคลดังกล่าวเป็นการเฉพาะในการที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการเข้าแทรกแซงของผู้อื่นโดยไม่สมควร เช่น ในกรณีของผู้ได้รับประโยชน์จากทางภาระจำยอม เป็นผู้ที่มีสิทธิในการฟ้องบุคคลทุกคนที่ทำให้สิทธิดังกล่าวเสื่อมเสียและก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของสิทธิ หลักการนี้ในประเทศไทยก็คือกรณีของผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิในมาตรา 55 นั่นเอง

โดยสรุปก็คือ ลักษณะการโต้แย้งสิทธิและหลักการมีส่วนร่วมได้เสียในการฟ้องคดีมีลักษณะเป็นหลักการที่ใกล้เคียงกัน แต่เนื่องจากถ้อยคำในฉบับบทบัญญัติของกฎหมายที่มีความแตกต่างกัน ทำให้ในทางปฏิบัติ อาจทำให้ศาลมีคำตัดสินที่แตกต่างกันออกไป ประเด็นที่เป็นข้อนำพิจารณาในรายละเอียดที่เป็นข้อแตกต่างกัน ได้แก่ ในกรณีที่มีการโต้แย้งเกิดขึ้น แต่ยังไม่มีความเสียหาย หรือเป็นเรื่องของส่วนได้เสียในอนาคต กับประเภทการฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด ซึ่งตรงกับลักษณะการโต้แย้งสิทธิโดยอ้อมของไทย

2.1 กรณีมีข้อโต้แย้ง แต่ยังไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น

หากพิจารณาจากหลักเกณฑ์ในเรื่องการโต้แย้งสิทธิจากคำพิพากษาของศาลฎีกาของ ไทย จะพิจารณาได้ว่าในกรณีดังกล่าวนี้ ไม่สามารถดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลได้ เนื่องจากศาลมักจะให้เหตุผลว่ายังไม่มีการโต้แย้งสิทธิที่ต้องมีการกระทำที่เป็นการกระทำที่โต้แย้งเกิดขึ้นอย่างแน่แท้แล้ว หรือมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว ถ้าหากเป็นในกรณีที่ข้อโต้แย้งกันโดยที่ยังไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น แต่สามารถคาดหมายได้ว่าหากปล่อยล่วงผ่านไปแล้วเป็นที่เห็นได้ชัดว่าจะเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือสิทธิต่างๆ ในอนาคตอย่างแน่นอนแล้ว ในกรณีดังกล่าวนี้ น่าจะถือว่าผู้ถูกละเมิดนั้นสมควรแล้วหรือยังที่จะมีสิทธิใช้สิทธิทางศาลได้

กรณีดังกล่าวนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นส่วนได้เสียในอนาคตนั่นเอง แม้ว่าจะมีลักษณะที่ค่อนข้างชัดเจนแล้ว หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ ศาลไทยมักจะตีความเคร่งครัดว่าลักษณะการโต้แย้งสิทธินั้นไม่ครอบคลุมกรณี

ของส่วนได้เสียในอนาคต กล่าวคือ ยังไม่มีการโต้แย้งสิทธิเกิดขึ้นแต่อย่างใด แต่หากนำหลักกฎหมายต่างประเทศมาพิจารณาในประเด็นของส่วนได้เสียแล้ว หากเป็นกรณีที่ส่วนได้เสียในอนาคตที่มีลักษณะที่ชัดเจนแล้ว หลักการในต่างประเทศได้ยอมรับให้มีสิทธิฟ้องคดีได้ ด้วยเหตุผลว่า ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นนั้น เป็นเพียงเงื่อนไขของสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติหรือตามเนื้อหาของคดี (สิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหาย) ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจึงไม่ได้เป็นเรื่องการมีส่วนได้เสียในอนาคต แต่เป็นส่วนได้เสียที่เกิดขึ้นแล้วและมีอยู่ในปัจจุบัน

ในประเทศฝรั่งเศสสามารถฟ้องคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ได้ ในกรณีที่เจ้าของที่ดินซึ่งอาจได้รับความเสียหายที่อาคารในที่ดินข้างเคียงอาจจะพังลง สามารถร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการป้องกันความเสียหายจากอาคารที่อาจพังดังกล่าวได้⁸ หรือ

ในมาตรา 2282 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสนั้น ก็เป็นเรื่องการการคุ้มครองสำหรับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่มีลักษณะแน่นอน โดยให้สิทธิแก่ผู้มีสิทธิครอบครองอสังหาริมทรัพย์ ที่จะสามารถร้องขอให้ศาลสั่งห้ามไม่ให้เจ้าของที่ดินข้างเคียงทำการก่อสร้างอาคาร ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายกับตนได้

การที่ทรัพย์สินของสินสมรสจะเสียหายในอนาคต (Bien a venir) ก็เป็นเงื่อนไขเพียงพอตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 1443 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส⁹ ซึ่งในกรณีดังกล่าวได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1483 กำหนดให้คู่สมรส อาจร้องขอต่อศาลให้สั่งห้ามกระทำการเกี่ยวกับสินสมรส อันพึงเห็นได้ว่าจะเกิดความเสียหายถึงขนาดเป็นความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่มีลักษณะชัดเจน ซึ่งก็คือมีส่วนได้เสียได้เกิดและมีอยู่แล้วนั่นเอง หรือ

⁸ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดไว้ในมาตรา 1337 ที่ว่า บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินควรที่คิดหรือคาดหมายได้ว่าเป็นไปตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาคำนึงประกอบไว้ ทานว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้นไป ทั้งนี้ไม่ลบล้างสิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน

⁹ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ใน มาตรา 1483 “ในกรณีที่สามีหรือภริยามีอำนาจจัดการสินสมรสแต่ฝ่ายเดียว ถ้าสามีหรือภริยาจะกระทำหรือกำลังกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดการสินสมรสอันพึงเห็นได้ว่าจะเกิดความเสียหายอีกฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอให้ศาลสั่งห้ามมิให้กระทำการนั้นได้

หรือในกรณีการฟ้องคดีในลักษณะการป้องกัน โดยคำนึงถึงส่วนได้เสียที่ผู้ร้องมี จุดประสงค์ที่จะหลีกเลี่ยงจากการที่พยานหลักฐานบางอย่างซึ่งจำเป็นสำหรับคดีที่อาจจะเกิดขึ้น ในอนาคตนั้นอาจจะสูญหายหรือถูกทำลายไปได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฝรั่งเศส มาตรา 145 แม้ไม่มีการฟ้องคดีกันก็ตาม ในกรณีนี้ มาตรา 101¹⁰ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย โดยกฎหมายให้สิทธิในการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งทำการสืบพยานไว้ล่วงหน้าได้เช่นกัน แม้จะยังไม่มีฟ้องร้องคดีกันก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมาย ในกรณีดังกล่าวนี้เป็นการพิจารณาถึงส่วนได้เสียที่ผู้ร้องมีจุดประสงค์ที่จะหลีกเลี่ยง จากการที่พยานหลักฐาน บางอย่าง ซึ่งจำเป็นสำหรับคดีที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต อาจสูญหายหรือถูกทำลายไปโดยมิได้มีการโต้แย้งสิทธิแต่อย่างใด

ตัวอย่างการฟ้องคดีในลักษณะของการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับส่วนได้เสียในอนาคต ที่ค่อนข้างแน่นอน ในส่วนที่เรียกว่า "Action Provocatoires (การใช้สิทธิท้าทาย)"¹¹ ซึ่งเป็นการใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายของฝรั่งเศส ซึ่งเรียกว่า "action de jactance ou de perpetual" โดยเป็นอ้างว่าตนมีสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติหรือเป็นเจ้าของบุคคลที่ใช้สิทธิดังกล่าวนั้น ให้พิสูจน์หรือแสดงต่อศาลในเรื่องที่ได้กล่าวอ้าง ซึ่งหากบุคคลดังกล่าวไม่ปฏิบัติตาม ศาลก็จะมีคำสั่งให้บุคคลนั้นเลิกที่จะกล่าวอ้างเรื่องดังกล่าวอีกต่อไป ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ปกติศาลจะไม่ยอมรับให้มีการใช้สิทธิทางศาลในกรณีดังกล่าว โดยเราไม่สามารถที่จะบังคับให้บุคคลอื่นมาฟ้องคดีโดยยกข้อกล่าวอ้างต่อศาลได้ เพราะการยุติไม่ไฉ่อดตามธรรมทั่วไปโดยเฉพาะที่กระทำด้วยวาจาไม่มีลักษณะที่จะถือได้ว่าได้เกิดส่วนได้เสียขึ้นแล้ว และขัดกับหลักเสรีภาพของการใช้สิทธิทางศาล เนื่องจากเราไม่สามารถที่จะบังคับให้บุคคลอื่นมาฟ้องคดีโดยยกข้อกล่าวอ้างต่อศาลได้ ดังนั้นการ

¹⁰ มาตรา 101" ถ้าบุคคลใดเกรงว่า พยานหลักฐานของตนอาจต้องอ้างอิงในภายหน้า จะสูญหายหรือยากแก่การนำมา หรือถ้าคู่ความฝ่ายใดในคดีเกรงว่าพยานหลักฐานซึ่งตนจำแนงจะอ้างอิงจะสูญหายจะสูญหายเสียก่อนที่จะนำมาสืบ หรือเป็นการยากที่จะนำมาสืบในภายหลังก บุคคลนั้นหรือคู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำขอต่อศาลโดยทำเป็นคำร้องขอหรือคำร้องให้ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันที

เมื่อศาลได้รับคำขอเช่นนั้น ให้ศาลหมายเรียกผู้ขอและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือ บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องมายังศาลและเมื่อได้ฟังบุคคลเหล่านั้นแล้ว ให้ศาลสั่งคำขอตาม ที่เห็นสมควร ถ้าศาลสั่งอนุญาตตามคำขอแล้วให้สืบพยานไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ ส่วนรายงานและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนั้นให้ศาลเก็บรักษาไว้

¹¹ ในปัจจุบัน ศาลฝรั่งเศสมักจะเคร่งครัดกับการใช้สิทธิลักษณะนี้มาก

คุยไม่ใช้อวดตามธรรมดาทั่วไปโดยเฉพาะที่กระทำด้วยวาจาไม่มีลักษณะที่จะถือได้ว่าได้เกิดส่วนได้เสียขึ้นแล้วในปัจจุบันสำหรับผู้ที่จะใช้สิทธิทางศาล แต่หากเป็นกรณีที่ได้กระทำเป็นลายลักษณ์อักษรและกระทำซ้ำกันหลายครั้งหลายหน โดยระบุอย่างแน่ชัดและเป็นการกล่าวหาที่มีลักษณะรุนแรงจนทำให้ผู้ใช้สิทธิทางศาลได้รับความเสียหายทางด้านทรัพย์สินและชื่อเสียงแล้ว ศาลก็สามารถที่จะบังคับให้ได้ ดังตัวอย่างที่ศาลเมือง Anger ประเทศฝรั่งเศสได้เคยรับฟ้องคดีโนตารีที่ได้รับการชูจากลูกค้าว่าจะฟ้องให้เขาต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหาย โดยลูกค้าดังกล่าวได้ใช้วิธีเขียนฐในจดหมายอยู่หลายครั้ง ซึ่งเป็นการชูที่อาจจะทำให้โนตารีผู้นั้นอาจได้รับความประทบกะเทือนในตำแหน่งหน้าที่ได้ หากบุคคลนั้นได้โต้แย้งอย่างชัดเจนด้วยการกระทำต่างๆ แต่การฟ้องคดีในลักษณะนี้มีข้อไม่สะดวกคือมีการสลับภาระการพิสูจน์จากกรณีปกติ มีข้อน่าสังเกตว่าในเรื่องดังกล่าวนี้ ศาลไทยก็ได้เคยมีคำพิพากษาไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 128/2468 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า "โจทก์เป็นหนี้ค่าซื้อสินค้าขามลายูครามในกองมรดกของ ส. เป็นจำนวนเงิน 2,400 บาท และได้หักหนี้กันเสร็จแล้วกับผู้จัดการทรัพย์มรดกของ ส. จำเลยเป็นผู้เป็นบุตรของ ส. ยังคงทวงถามโจทก์ให้ใช้เงินรายนี้อีกหลายคราว โจทก์จึงขอให้ศาลแสดงว่าโจทก์ไม่ได้เป็นลูกหนี้เงินจำนวนนั้นกับจำเลย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ศาลย่อมทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะคำพิพากษาแสดงอำนาจได้ตามที่เห็นสมควร คือทำคำพิพากษาในความเป็นไปของเรื่อง แม้ยังไม่เกิดเป็นข้อพิพาทกันขึ้น แต่อำนาจนี้ย่อมใช้ด้วยความระมัดระวัง เมื่อไม่มีเหตุเป็นคดีศาลจะไม่ใช้อำนาจดังกล่าวมานี้ แต่ในคดีนี้จำเลยได้ชูโจทก์ว่าจะฟ้องหลายครั้ง และเลื่อนเวลาฟ้องร้องออกไปโดยไม่มีกำหนดเป็นการเดือดร้อนรำคาญแก่โจทก์ จึงพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีตามข้อเท็จจริง มีข้อสังเกตว่าคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวเป็นคำพิพากษาก่อนมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งต่อมาศาลฎีกาก็ไม่เคยพิพากษายืนตามแนวทางดังกล่าวอีกเลย

การดำเนินคดีในส่วนที่เรียกว่า "Actions conservatoires" (การฟ้องคดีเพื่อสงวนรักษาสีทธิ) ซึ่งเป็นกรณีการใช้สิทธิทางศาลที่เกี่ยวข้องกับส่วนได้เสียในอนาคตซึ่งค่อนข้างจะเป็นที่แน่นอนพอสมควร มีลักษณะเป็นการใช้สิทธิเพื่อป้องกันตามความหมายโดยทั่วไป การใช้สิทธิทางศาลดังกล่าวเป็นการช่วยให้ศาลได้เข้ามาในสถานการณ์ทางกฎหมายซึ่งอาจนำไปสู่ข้อพิพาทในอนาคตและอาจเป็นการช่วยให้หลีกเลี่ยงไม่ให้คดีต้องยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นได้ด้วยการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการป้องกันความเสียหายจากอาคารในที่ดินข้างเคียงที่อาจจะพังลงมาได้ หรือในกรณีที่ให้สิทธิแก่ผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่จะสามารถร้องขอให้ศาลสั่งไม่ให้เจ้าของที่ดินข้างเคียงทำการก่อสร้างอาคารซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายกับตนได้

จากรูปแบบการฟ้องคดีดังที่ได้ยกตัวอย่างมานี้ เป็นลักษณะการฟ้องคดีเพื่อป้องกัน ส่วนได้เสียในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน สำหรับในประเทศไทย หากพิจารณาจาก กฎหมายทั้งในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณา ความ ก็ได้มีการบัญญัติกฎหมายที่มีลักษณะให้สิทธิในการฟ้องคดีที่มีลักษณะป้องกันความ เสียหายในอนาคตได้ เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 1483¹² หรือใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 101¹³

จะเห็นได้ว่า ในบางกรณีก็ได้ยอมรับให้มีการฟ้องคดีเพื่อป้องกันความเสียหายใน อนาคต หรือมีส่วนได้เสียในอนาคตที่มีลักษณะแน่นอนได้ แต่เป็นกรณีที่มิมีบทบัญญัติของกฎหมาย ให้การรับรองไว้ แต่หากเป็นกรณีอื่นที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองคุ้มครองให้แต่เป็นกรณีที่ มีความจำเป็นต้องให้สิทธิดำเนินการทางศาลหรือสมควรที่จะได้รับการเยียวยาแล้ว โดยเฉพาะการ มีส่วนได้เสียในอนาคตที่มีลักษณะแน่นอนแล้ว พิจารณาเฉพาะการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ที่ศาล ฎีกามักจะตีความไปในทางว่าการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ต้องเป็นการกระทำที่ต้องเกิดความ เสียหายก่อน จึงมีสิทธิฟ้องคดีได้นั้น อาจเป็นการตีความที่จำกัดสิทธิผู้ที่จะนำคดีมาฟ้องอย่างแคบ เกินไป

หากย้อนกลับมาพิจารณาถึงแนวความคิดในเรื่องสิทธิในการฟ้องคดีนั้นเป็นสิทธิที่ แยกต่างหากจากสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติแล้ว จะพบว่าผู้ที่จะมีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้นั้นต้อง พิจารณาตามเงื่อนไขให้อำนาจฟ้องคดีตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติ เงื่อนไขให้อำนาจ ฟ้องคดีนี้ สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยตัวกฎหมายวิธีสบัญญัติเอง แยกต่างหากจากสิทธิในกฎหมาย สารบัญญัติ ดังนั้นการที่กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องเงื่อนไขให้อำนาจฟ้องคดีเฉพาะการโต้แย้งสิทธิ ที่เกิดมีความเสียหายขึ้นแล้วนั้น ผู้เขียนเห็นว่าจะนำสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติมาผูกติดกับ สิทธิในการฟ้องคดีมากเกินไป ดังนั้นหากมีการยอมรับถึงความเป็นเอกเทศของสิทธิในการฟ้องคดี แล้ว ในกรณีที่เกิดมีข้อโต้แย้งกัน แต่ยังไม่ไปกระทบสิทธิของบุคคลอื่นจนเกิดมีความเสียหายขึ้นมา แต่หากปล่อยไว้จะต้องเกิดเป็นความเสียหายขึ้นอย่างแน่นอน ในมุมมองของกฎหมายวิธีสบัญญัติ ที่เป็นตัวกำหนดสิทธิในการฟ้องคดี คดีดังกล่าวควรที่จะได้รับการเยียวยาโดยศาลแล้ว¹⁴

¹² มาตรา 101 ,อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10.

¹³ อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 11.

¹⁴ ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 ก็ได้มีการบัญญัติให้อำนาจฟ้องคดีในส่วนได้เสียในอนาคตที่มีลักษณะแน่นอนไว้ใน มาตรา 42 ว่า ผู้ใดได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมิอาจ

2.2 ข้อพิจารณาการฟ้องคดีตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด

มีลักษณะการฟ้องคดีอีกประเภทหนึ่ง ที่เรียกว่า “การฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด” เป็นการที่กฎหมายกำหนดให้สิทธิฟ้องคดีแก่บุคคลบางคน กรณีตัวอย่างของการฟ้องคดีประเภทดังเช่นที่กำหนดไว้ในวรรคท้ายของมาตรา 31 กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสที่กำหนดว่า “ทั้งนี้ ภายใต้บังคับกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าบุคคลใดจะเป็นผู้มีสิทธิดังกล่าว แต่เพียงผู้เดียวในการดำเนินคดีเพื่อป้องกันส่วนได้เสียตามที่ได้มีการกำหนดไว้” จากบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดหลักการไว้ 2 ประการ คือ หลักการที่กำหนดให้บุคคลมีคุณสมบัติในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาล ซึ่งเท่ากับถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียอยู่ในตัว และหลักการที่สองผู้ที่ได้ถูกระบุตามกฎหมายว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลดังกล่าวยังต้องแสดงให้เห็นด้วยว่าเขาได้ใช้สิทธิดังกล่าวเพื่อปกป้อง “ส่วนได้เสียตามที่กำหนดไว้” อันเป็นภาระหน้าที่ตามที่กฎหมายได้ระบุเอาไว้

ในกรณีของประเทศไทยมีการฟ้องคดีในลักษณะดังกล่าวตามสิทธิที่กำหนดไว้ในกฎหมายสารบัญญัติซึ่งมีผลบังคับในทางแพ่ง ขอยกตัวอย่างในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ได้กำหนดให้สิทธิในการฟ้องคดีของบุคคลบางประเภทในหลายกรณี เช่น

(1) มาตรา 28 วรรคหนึ่ง ผู้ที่จะร้องขอให้ผู้บรรลุนิติภาวะเป็นผู้ไร้ความสามารถและแต่งตั้งผู้อนุบาลได้นั้นต้องเป็นบุคคลตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 28 วรรคหนึ่ง

(2) มาตรา 233 เป็นกรณีของการที่กฎหมายได้กำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลแทนลูกหนี้ หากลูกหนี้ขัดขันไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องหรือเพิกเฉยเสีย ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องเป็นเหตุให้

หลักเสียงได้ อันเนื่องจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง หรือกรณีอื่นใดที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองตามมาตรา ๙ และการแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนหรือความเสียหายหรือยุติข้อโต้แย้งนั้น ต้องมีคำบังคับตามที่กำหนดในมาตรา ๗๒ ผู้นั้นมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

ในกรณีที่กฎหมายกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการสำหรับการแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายในเรื่องใดไว้โดยเฉพาะ การฟ้องคดีปกครองในเรื่องนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อมีการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการดังกล่าว และได้มีการสั่งการตามกฎหมายนั้น หรือมิได้มีการสั่งการภายในเวลาอันสมควร หรือภายในเวลาที่กฎหมายนั้นกำหนด

เจ้าต้องเสื่อมเสียประโยชน์ สิทธิในการฟ้องคดีของเจ้าหนี้เป็นการที่เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องคดีได้ในนามของตนเองแทนลูกหนี้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนเงินที่ค้างชำระแก่ตน

(3) มาตรา 226 มาตรา 227 มาตรา 228 และมาตรา 230 เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้บุคคลภายนอกซึ่งมิใช่เจ้าหนี้เดิมเข้ามาสวมสิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้มีอยู่โดยอำนาจของกฎหมาย

(4) มาตรา 226 วรรคสอง มาตรา 228 เป็นกรณีรับช่วงทรัพย์ ทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ หรืออยู่ในบังคับบุริมสิทธิอย่างอื่นย่อมครอบไปถึงสิทธิที่จะเรียกร้องเอาแก่ผู้รับประกันภัยด้วย

(5) มาตรา 545 กำหนดให้ผู้เช่าช่วงต้องรับผิดชอบผู้ให้เช่าเดิมโดยตรง

(6) มาตรา 814 กำหนดให้ตัวแทนช่วงและตัวการต้องรับผิดชอบซึ่งกันและกันโดยตรง

(7) มาตรา 887 กำหนดให้ผู้ได้รับความเสียหายชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยโดยตรงซึ่งเรียกว่า "สัญญาประกันภัยค่าจุน"

(8) มาตรา 1259 (1) เป็นกรณีที่กฎหมายได้อนุญาตเป็นกรณีพิเศษเกี่ยวกับการชำระบัญชีของบริษัท โดยตัวแทนของเจ้าหนี้หรือผู้ชำระบัญชีสามารถฟ้องคดีแทนบริษัทได้

(9) มาตรา 1480 กำหนดให้คู่สมรสที่ไม่ได้ให้ความยินยอมมีสิทธิฟ้องให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมได้โดยไม่ได้กล่าวถึงว่าคู่สมรสที่ได้ทำนิติกรรมหรือคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิเพิกถอนนิติกรรมนั้นหรือไม่

(10) มาตรา 1497 ในกรณีมีการสมรสซ้อน ได้กำหนดผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าเป็นการสมรสเป็นโมฆะเพียงกว้างๆ คือ "บุคคลผู้มีส่วนร่วมได้เสีย" ส่วนกรณีผู้ที่จะมีสิทธิเพิกถอนการสมรสเพราะมิได้รับความยินยอมนั้น มาตรา 1510 ให้สิทธิเฉพาะบุคคลที่อาจให้ความยินยอมตามที่มาตรา 1454 กำหนดไว้เท่านั้น

(11) มาตรา 1556 กำหนดในกรณีที่เด็กที่มีอายุไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ ให้ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กเป็นผู้ฟ้องแทน หรือในกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กไม่สามารถทำหน้าที่ได้ มาตรา 1556 วรรคหนึ่งกำหนดให้ญาติสนิทของเด็กหรืออัยการอาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนเด็กได้

(12) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 ในกรณีที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค หรือในกรณีที่มีการร้องขอจากผู้บริโภค คณะกรรมการฯ อาจแต่งตั้งพนักงานอัยการหรือข้าราชการที่มีความรู้ทางด้านนิติศาสตร์เข้าดำเนินคดีแทนผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิ

จะเห็นได้ว่า ในประเทศไทยมีหลายกรณีที่กฎหมายกำหนดให้สิทธิบุคคลดังกล่าวสามารถฟ้องคดีแทนบุคคลอื่นในนามของตนเองได้ ในกรณีดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่กฎหมายได้กำหนดไว้ในกฎหมายสารบัญญัติให้สิทธิบุคคลดังกล่าวสามารถฟ้องคดีได้ สำหรับในบางกรณี เช่น ในเรื่องการใช้สิทธิฟ้องคดีของเจ้านี้แทนลูกหนี้ ข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้น เป็นข้อโต้แย้งระหว่างตัวลูกหนี้กับตัวลูกหนี้ของลูกหนี้อีกทีหนึ่ง อาจจะพิพาทกันเรื่องผิดสัญญากู้ยืมเงินกัน ทำให้ตัวลูกหนี้เกิดสิทธิเรียกร้องในมูลหนี้ตามสัญญาดังกล่าว ซึ่งหากลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง เจ้านี้อาจจะเข้าสวมสิทธิเรียกร้องเงินจากตัวลูกหนี้ของลูกหนี้อีกทีได้ จะเห็นได้ว่าตัวเจ้านี้ผู้ใช้สิทธิฟ้องคดีมิได้เกิดข้อโต้แย้งในมูลเงินตามสัญญากู้ยืมดังกล่าว แต่มีสิทธิฟ้องคดีในหนี้เงินตามสัญญาดังกล่าวได้ เนื่องจากตามประมวลกฎหมายกฎหมายและพาณิชย์ มาตรา 233 ได้กำหนดให้สิทธิดังกล่าวไว้

ในเรื่องดังกล่าวนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ถ้อยคำในตบพมาตรา 55 ที่ว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้" ต้องมีการโต้แย้งสิทธิของตน ตนจึงจะสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีได้ แต่กรณีของบทบัญญัติมาตรา 233 ดังกล่าว เจ้านี้มิได้ถูกโต้แย้งสิทธิจากลูกหนี้ของลูกหนี้แต่ประการใด แต่ตัวเจ้านี้ก็สามารถฟ้องคดีได้ ในเรื่องนี้มีความเห็นของนักกฎหมายได้อธิบายตีความลักษณะการโต้แย้งสิทธิดังกล่าวว่า เป็นการโต้แย้งสิทธิโดยอ้อม หรือเป็นการรับช่วงสิทธิการฟ้องคดีจากบุคคลอื่น ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในการใช้สิทธิเรียกร้องแทนบุคคลอื่นนี้ บุคคลผู้มีสิทธิในการดำเนินคดีสามารถมีสิทธิดำเนินคดีได้โดยอาศัยอำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้ในกฎหมายสารบัญญัติในเรื่องนั้นๆ เอง มิได้มีการถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลผู้กระทำการละเมิดสิทธิหรือหน้าที่แต่ประการใด ในทางปฏิบัติรูปแบบการฟ้องคดีดังกล่าวในประเทศไทยสามารถมีการฟ้องคดีได้โดยไม่มีปัญหาในทางปฏิบัติแต่ประการใด แต่ในทางทฤษฎีหรือในทางวิชาการ ซึ่งได้มีการแบ่งแยกคุณลักษณะเฉพาะของกฎหมายสารบัญญัติกับคุณลักษณะของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งออกจากกัน โดยกฎหมายสารบัญญัติเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมาย ส่วนกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้นเป็นกฎหมายซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ในการที่บุคคลต้องการให้มีการบังคับตามสิทธิหรือหน้าที่ของตนตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อบังคับตามสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายสารบัญญัติของตนให้เกิดผลเป็นจริงเป็นจังได้นั้น เรื่องอำนาจฟ้องคดีจึงเป็นแม่บทสำคัญของกระบวนการบังคับตามสิทธิในกฎหมายสารบัญญัติของบุคคล ดังเช่นที่มาตรา 55 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย ได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่บุคคลสามารถ

ที่จะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลไว้ได้ ก็คือ ในเรื่องการโต้แย้งสิทธิหรือในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลไว้เป็น 2 กรณี หรือเป็นคดีมีข้อพิพาทหรือคดีไม่มีข้อพิพาท หลักเกณฑ์ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความในเรื่องอำนาจฟ้องคดีนี้ ควรจะเป็นเรื่องหลักเกณฑ์สำคัญที่สุดที่ใช้ในการวินิจฉัยของศาลในการรับคดีไว้พิจารณาได้หรือไม่ ซึ่งเป็นคนละส่วนกับเรื่องเวลาที่คดีมีมูลหรือไม่มีมูลที่ต้องพิจารณาตามเนื้อหาในกฎหมายสารบัญญัติเท่านั้น

การยอมรับในความแตกต่างระหว่างกฎหมายสารบัญญัติหรือกฎหมายวิธีสบัญญัตินั้น ทำให้เกิดแนวความคิดว่า สำหรับการฟ้องคดีทุกประเภทหลักในการวินิจฉัยของศาลในการที่คดีจะถูกรับไว้พิจารณาได้หรือไม่นั้น ควรจะถูกพิจารณาตามเนื้อหาของกฎหมายวิธีพิจารณาความ หากพิจารณาจากหลักการดังกล่าวของกฎหมายต่างประเทศในเรื่องนี้ จะเห็นความแตกต่างตรงที่ว่าเงื่อนไขให้อำนาจฟ้องคดีของต่างประเทศได้ถูกกำหนดเพื่อรองรับกับรูปแบบการฟ้องคดีที่ครอบคลุมในทุกประเภทการฟ้องคดี คือ การฟ้องคดีในลักษณะทั่วไปสำหรับบุคคลผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงและเป็นการส่วนตัว กับการฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด ซึ่งเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิในการฟ้องคดีตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายสารบัญญัติด้วย แต่สำหรับในประเทศไทยมิได้กำหนดถึงสิทธิการฟ้องคดีในรูปแบบดังกล่าวไว้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความ เพียงแต่กำหนดไว้ให้สิทธิแก่บุคคลบางคนในการฟ้องคดีแทนบุคคลอื่นในนามของตนเองไว้ในกฎหมายสารบัญญัติเท่านั้น

ข้อแตกต่างที่กล่าวถึงนี้ มิได้ชี้ให้เห็นว่าระบบกฎหมายของไทยทั้งในกฎหมายสารบัญญัติหรือในกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีข้อบกพร่องหรือก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติหรือการบังคับใช้กฎหมายแต่ประการใด การฟ้องคดีในรูปแบบของการฟ้องคดีตามสิทธิที่กฎหมายกำหนดนี้ บุคคลผู้ฟ้องคดีสามารถที่จะอ้างต่อศาลได้ถึงสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติของตนว่าเป็นผู้มีสิทธิตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ก็สามารถที่จะฟ้องคดีต่อศาลได้แล้ว ดังนั้นข้อปัญหาในทางปฏิบัติจึงมิได้เกิดขึ้น

แต่หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับแนวความคิดในเรื่องการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลของต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศส ดังนั้นการนำข้อพิจารณาในเรื่องทฤษฎีการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลของบุคคลมาใช้ในการอธิบายเปรียบเทียบ จึงอาจจะเป็นประโยชน์ได้สำหรับในทางวิชาการ ข้อแตกต่างในหลักการของกฎหมายทั้งสองในปัจจุบันได้รับการยอมรับโดยทั่วไป เช่น ในประเทศเยอรมนี แม้ไม่ได้มีการกล่าวถึงทฤษฎีในเรื่องส่วนได้เสียเหมือนของประเทศฝรั่งเศส แต่ก็มี การแบ่งแยกอย่างชัดเจนถึงสิทธิในการนำคดีขึ้นสู่ศาล จะกระทำได้อาศัยข้อวินิจฉัยตามสิทธิที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ เช่น

หลักการฟ้องคดีเพื่อในการปฏิบัติการในอนาคตในเรื่องการฟ้องเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือหลักการว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ก็เป็นการกำหนดสิทธิฟ้องคดีไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทั้งสิ้น ซึ่งเรียกว่าเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติโดยแท้

ดังนั้นสิทธิในการฟ้องคดีแทนบุคคลอื่น หรือการฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนดนี้ ควรจะต้องถูกนำมาบัญญัติไว้เป็นหลักเกณฑ์ในกฎหมายวิธีพิจารณาความด้วย การกำหนดสิทธิในการฟ้องคดีแทนบุคคลอื่นไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความนี้ มีหมายความอยู่ในตัวว่า 1) การที่กำหนดให้บุคคลใดมีคุณสมบัติในการฟ้องคดีแทนเท่ากับเป็นการยืนยันว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียอยู่ในตัว และหลักการที่สอง ผู้ที่ได้ถูกระบุตามกฎหมายว่าเป็นผู้มีความคุณสมบัติในการฟ้องคดีดังกล่าวจะต้องแสดงให้เห็นด้วยว่า เขาได้ใช้สิทธิดำเนินการทางศาลดังกล่าวเพื่อปกป้อง “ส่วนได้เสียตามที่กำหนดไว้” อันเป็นภาระหน้าที่ตามที่กฎหมายได้ระบุไว้

กรณีจึงสมควรหรือไม่ที่จะแบ่งแยกความชัดเจนในเรื่องอำนาจฟ้องคดีไว้ในวิธีพิจารณาความโดยแท้ ซึ่งจะสามารถสรุปหลักการทั้งในทางทฤษฎีเพื่อนำหลักคิดต่างๆ เหล่านี้มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ในทางวิชาการต่อไปได้

3. บทสรุปการโต้แย้งสิทธิในประเทศไทย

จากการศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์ลักษณะการโต้แย้งสิทธิของไทยกับหลักการมีส่วนได้เสียของต่างประเทศแล้วจะพบว่า มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ส่วนได้เสียนั้นต้องเกิดขึ้นหรือมีการกระทบสิทธิให้เกิดความเสียหายขึ้นแล้ว และต้องมีส่วนได้เสีย หรือการโต้แย้งสิทธิในขณะฟ้อง ซึ่งเป็นหลักการที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ผู้เขียนมีประเด็นข้อพิจารณาอยู่ 2 ประเด็น คือในเรื่องของการมีส่วนได้เสียในอนาคต กับเรื่องการฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด

1. กรณีที่เกิดข้อโต้แย้ง แต่ยังไม่เกิดความเสียหาย ตามแนวคำพิพากษาของศาลจะวินิจฉัยไปในทางที่ว่า การโต้แย้งสิทธิต้องเกิดเป็นความเสียหายขึ้นแล้ว จึงจะมีสิทธิได้รับการพิจารณาโดยศาลได้ แต่ในกรณีของการมีข้อโต้แย้งแต่ยังไม่ได้มีความเสียหายเกิดขึ้น แต่หากปล่อยไว้จะต้องเกิดความเสียหายขึ้นอย่างแน่นอน ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นสมควรที่จะได้รับการเยียวยาโดยศาลแล้ว

2. การฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด หลักเกณฑ์ในบทบัญญัติมาตรา 55 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นหลักการทั่วไปสำหรับเงื่อนไขในการฟ้องคดีแล้ว หรือเป็นหลักการทั่วไปสำหรับเงื่อนไขในการที่จะใช้สิทธิทางศาลของบุคคลนั้น ควรจะเป็นเงื่อนไขหลักที่ศาลจะใช้ในการวินิจฉัยว่าคดีนั้นจะสามารถรับฟ้องไว้พิจารณาได้หรือไม่ ดังนั้นการโต้แย้งสิทธิจึงควรจะเป็นเงื่อนไขหลักให้ศาลใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยสิทธิในการฟ้องคดีของแต่ละบุคคลได้ ซึ่งครอบคลุมในทุกๆ กรณี โดยเฉพาะในกรณีที่กฎหมายให้อำนาจแก่บุคคลอื่นฟ้องคดีแทนลูกหนี้ของตนได้ เช่น การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 หรือการรับช่วงสิทธิ อันได้แก่ กรณีที่บุคคลภายนอกมิใช่เจ้าหนี้อยู่เดิมเข้ามาสวมสิทธิทั้งหลาย บรรดาที่เจ้าหนี้มีอยู่โดยมูลหนี้ด้วยอำนาจแห่งกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 226, 227, 228, 230 หรือในกรณีของการรับช่วงทรัพย์ กล่าวคือ ทรัพย์สินที่จำนอง จำน่า หรืออยู่ในบังคับบูริมสิทธิอย่างอื่นย่อมครอบคลุมไปถึงสิทธิที่จะเรียกร้องเอาแก่ผู้รับประกันภัยด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 226 วรรคสอง 228 ควรที่จะต้องถูกนำมากำหนดไว้ในมาตรา 55 แห่งประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในมาตรา 55 ยังไม่ชัดเจนเพียงพอในเรื่องสิทธิในการฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนดข้างต้น ข้อดีของการมีบัญญัติที่ชัดเจนในเรื่องดังกล่าวเพื่อที่จะได้แยกคุณลักษณะของรูปแบบการฟ้องคดีโดยทั่วไปและรูปแบบการฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด และเป็นการยืนยันถึงข้อแตกต่างของสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติและสิทธิตามกฎหมายวิธีบัญญัติได้ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับในระบบกฎหมายส่วนมาก